

El serbocroat avui: entre les aspiracions polítiques i els fets lingüístics*

Snježana Kodrić

En els últims anys, en l'àmbit dels estudis eslaus, hi ha una viva discussió entorn del glotònim *serbocroat*. Criden l'atenció algunes preguntes realment fonamentals: el serbocroat, és una sola llengua o es tracta de dues, tres o quatre llengües diferents? Si cal abandonar la denominació serbocroat en els estudis eslaus, amb quins termes hem d'operar a partir d'ara? Les respostes a aquestes preguntes resulten avui ben disperses. Els arguments tampoc no són fàcils de resumir, com mostra l'anàlisi que es proposa fer aquest article. Per comprendre millor la situació, abans d'entrar en la matèria cal revisar la història de la estandardització de la llengua serbocroata.

La llengua serbocroata va ser estandarditzada en el segle XIX. La base de la llengua estàndard hauria pogut ser qualsevol dels tres dialectes existents: l'štokavià, el kajkavià o el čakavià.¹ El mapa dels dialectes mostra clarament que el dialecte més estès és l'štokavià. No és doncs estrany que servís de base per a l'estàndard modern. El mapa mostra alhora que els altres dos dialectes pertanyen

a un àmbit geogràfic més aviat restringit: el kajkavià només es parla a Zagreb i el čakavià a l'estreta franja de la costa adriàtica.

L'estàndard serbocroat va néixer a Viena el 1850, on els lingüistes serbis i croats van arribar a l'acord de desenvolupar una llengua estàndard comuna, basada en l'štokavià (Okuka, 1998: 11). Com veurem, aquest acord té els seus precedents en la primera meitat del segle XIX, en què a Sèrbia es produeix una reforma lingüística i a Croàcia es desperta un moviment polític i lingüístic, sobretot a Zagreb. El reformador de la llengua sèrbia va ser Vuk Karadžić. Estimulat per les idees del lingüista eslovè Jernej Kopitar, establert a Viena, i dels alemanys Jacob i Wilhelm Grimm, Karadžić va elaborar l'estandardització fonamentada en el llenguatge popular i basada en el dialecte štokavià tal com es parla a l'Hercegovina oriental. Aquesta reforma tenia un rerefons polític: l'eslavista Jernej Kopitar va idear aquest programa per alliberar els serbis, que en aquell temps vivien repartits entre l'imperi austríac i l'otomà, de la influència lingüística i política de Rússia. Kopitar tenia la intenció d'influenciar Vuk Karadžić perquè la seva reforma lingüística fos la realització d'aquest programa (Lehfeldt, 2000: 222-223).

El moviment anomenat il·lirisme, que va sorgir a Zagreb, tenia l'afany de construir

Snježana Kodrić és filòloga croata amb una àmplia trajectòria acadèmica. Aquest article aparegué originalment a la *Révue d'Études Slaves* LXXVI/1, 2004, que publica el Centre d'Études Slaves de la Universitat de La Sorbona (París). © Institut d'Études Slaves, *Révue d'Études Slaves*, t. LXXV, fasc. 1, 2004, pp. 31-43.

una única llengua comuna per a tots els eslaus del sud. Els representants principals de l'il·lirisme (Ljudovit Gaj i altres) volien eliminar l'ús tradicional del dialecte kajkavià a Zagreb i imposar-hi l'estàndard basat en l'štokavià, codificat per Vuk Karadžić. El moviment il·lírnic també tenia un rerefons polític: representava, per un costat, la resistència contra la creixent influència hongaresa a Zagreb al segle XIX i, per l'altre, el desig que Eslavònia² i Dalmàcia, aleshores separades de Zagreb per fronteres administratives, s'integressin dins del mateix país (Lehfeldt, 222-223).

Després de l'acord de Viena, a la segona meitat del segle XIX, a Zagreb el dialecte štokavià va esdevenir predominant. El fet que la capital croata, amb una decisió motivada políticament, optés per l'štokavià va tenir una influència important, decisiva, en la unió de Dalmàcia, Eslavònia i Croàcia, les tres regions a partir de les quals es va constituir un sol país. Més tard, el nom de les primeres dues regions es va començar a ometre i d'aquí que avui coneixem el país amb l'únic nom de Croàcia.³

Fins a la meitat del segle XIX, en els diccionaris i gramàtiques s'utilitzaven uns quants noms ben diversos per denominar aquesta llengua: el terme més freqüent és la denominació de llengua il·lírria, però també es parla de la llengua eslavònica, la llengua dàlmata, la llengua sèrbia. La denominació llengua serbocroata es va instaurar el segle XIX. El compost va ser utilitzat per primera vegada l'any 1824 per Jacob Grimm i el 1836 Jernej Kopitar el va utilitzar sense cap mena de dubtes com un glotònim (Pohl, 1993: 77; 1996: 209-210; Okuka, 1998: 16). En la segona meitat del segle XIX es van publicar unes quantes gramàtiques fetes per lingüistes croats que utilitzen aquest

glotònim en els títols. Alhora, les diferents variants d'aquesta denominació es feien servir com a sinònims: la llengua serbocroata, la llengua croatosèrbia, la llengua croata i la llengua sèrbia.

Tal com ja s'ha dit, l'acord de Viena de 1850 va significar l'inici d'un estàndard comú per a la llengua serbocroata. La llengua estàndard es va establir d'entrada i va existir més de cent anys en dues variants diferents: la variant ekavska (característica de Sèrbia) i la variant ijekavska (característica de Croàcia, Bòsnia i Hercegovina i també Montenegro). El nom d'aquestes dues variants es basa en la pronúncia diferent de determinats mots, que podem il·lustrar amb els exemples següents: *pesmal pijesma* ('cançó'), *mlekol mljeko* ('llet'). Aquesta diferència fonètica és mínima (Lewandowsky, 2000: 193). Les dues variants també poden ser denominades com la variant oriental i l'occidental, la variant de Zagreb i la de Belgrad, el serbocroat i el croatoserbi, o directament, el serbi i el croat. En aquestes dues variants s'observen també algunes diferències lèxiques, per exemple *voz/vlak* ('tren'), *hlebl/kruh* ('pa'). Cal subratllar que en el cas de les diferències lexicals es tracta de lexemes que són coneguts en les dues variants i que la diferència és només la freqüència d'ús. També en la morfologia hi ha «algunes diferències que no tenen cap importància fonamental» (Kunzmann-Müller, 1994: 11), com per exemple el gènere diferent de la paraula *osnov* (m.) / *osnova* (f.) ('base'). En la sintaxi sempre se cita una única diferència que també es basa en la freqüència d'ús: darrere els verbs modals en la variant oriental s'utilitza habitualment la construcció *da* + indicatiu present, mentre que en la variant occidental és més freqüent l'ús de l'infinitiu.

És a dir, les diferències entre les dues variants de l'estàndard no són importants i no enterboleixen la comunicació (Kunzmann-Müller, 1994: 9). De fet són tan petites que els parlants no senten cap necessitat de canviar de codi per a poder comunicar-se. És important subratllar-ho perquè dins de Croàcia, en canvi, sí que es produïa, i encara es produeix, el canvi de codi a causa dels dialectes parlats a Croàcia (čakavià, kajkavià i štokavià). Per dir-ho d'una manera més explícita: si un parlant del dialecte croat kajkavià parla amb algú de les regions croates on es parla čakavià o štokavià, ha de canviar de codi perquè si no, la comunicació resultaria bastant difícil. En canvi, quan un parlant de la variant estàndard del croat parla amb un parlant de la variant estàndard del serbi no cal cap adaptació, la comunicació es produeix sense cap interferència.

La següent citació del llibre *Introducció a les llengües eslaves* (Rehder, 1991: 46, 60)⁴ és una bona il·lustració de com és tractada la qüestió del serbocroat dins dels estudis eslaus:

A causa de les raons històriques, culturals i religioses, i també per la consciència nacional, la llengua serbocroata avui existeix en dues variants, en la variant occidental, croata, amb el centre nacional i cultural a Zagreb i en la variant oriental, sèrbia, amb el centre a Belgrad. Els parlants denominen la seva llengua en el primer cas croat, en el segon cas, serbi [...] Com que les dues variants tenen el mateix valor, la llengua serbocroata també es pot denominar la llengua croato-sèrbia. [...] La llengua serbocroata és avui una llengua estandarditzada i representa tal com és –amb les seves dues variants principals que fan visibles les tensions provocades per les forces centrífugues– una sola llengua.

A partir d'aquí, però, cal tenir en compte el fet que uns anys més tard va esdevenir «modern negar l'existència de la llengua serbocroata. No només s'assegurava que aquesta llengua no existeix, sinó que es deia que mai havia existit (això passa sobretot a Croàcia, però no només)» (Raecke, 1996: 20). L'argument en el qual es basa aquesta convicció és el següent: els croats anomenen la seva llengua croat, els serbis diuen que parlen serbi, els de Bòsnia parlen llavors bosnià, etc. És a dir, el nom que un poble posa a la llengua que parla seria l'argument definitiu també per a la lingüística. I, tanmateix, és precisament a l'inrevés. Davant del serbocroat, un lingüista, com podem veure en la següent citació de Hinrichs (1997: 14), ha de partir d'una altra perspectiva:

Parlant lingüísticament es tracta d'un sol sistema lingüístic que apareix en dues variants diferents: no hi pot haver cap dubte sobre això. [...] El terme «serbocroat» no té cap problema des de punt de vista lingüístic, però la gent simplement no és capaç de concebre-ho: «Nosaltres parlem serbi, croat o bé bosnià», diuen. Tots hauríem de ser conscients que les diferències entre aquestes llengües que tenen tres o quatre noms diferents són tan petites que cal literalment buscar-les [...] Des del punt de vista lingüístic, la llengua croata, sèrbia, bosniana i montenegrina és una mateixa cosa, es tracta de sinònims.

La tendència a utilitzar els termes de la parla quotidiana va contra la convicció que la lingüística com a disciplina no es pot deixar influenciar tan fàcilment. Gröschel (2001: 175-176, 180) cita altres casos de llengües europees en les quals les denomi-

nacions utilitzades pels parlants no coincideixen amb la terminologia lingüística i conclou: «Cada poble pot efectivament denominar la llengua que parla com vol, però en lingüística aquestes denominacions –per molt que hagin passat per un referèndum– no poden ser acceptades sense anàlisi».

La construcció «serbocroat» mai va ser gaire estesa entre la gent, sinó que formava part de la terminologia culta o científica (Pohl, 1996: 210, 219). La gent acostumava utilitzar només un nom, el nom que coincidia amb la seva regió, és a dir croat, o bé serbi. En el llibre de l'any 1991 *Introducció a les llengües eslaves* citat abans, l'autor utilitza el terme *serbocroat* per molt que constati que uns parlants l'anomenen *croat* i els altres li diuen *serbi*. El compost serbocroat, efectivament, mai s'havia utilitzat gaire en la parla comuna, però sí que va ser un terme vàlid en els estudis eslaus durant cent cinquanta anys. No es comprèn, doncs, perquè ara els estudis eslaus s'haurien de guiar només per la parla quotidiana de la gent.

Un altre argument molt utilitzat pels que defensen que hagin sorgit tres o quatre llengües noves és l'existència de les constitucions dels nous estats. Si això fos vàlid, si les constitucions fossin les que determinen quines llengües existeixen i quines no, significaria que les llengües poden aparèixer i desaparèixer com per art de màgia d'avui per demà. Per exemple, la llengua bosniana existiria des de l'any 1994 (Kodrić, 2002a: 240) fins al 19 d'agost de 2000, però a partir del 19 d'agost de 2000 ja no, perquè a partir d'aquesta data la constitució de cap estat ja no la considera la llengua oficial (Šipka, 2001: 314-315, 320, 323; Kodrić, 2002a: 241). Les constitucions poden canviar d'avui per demà, però l'existència d'una llengua difícilment pot ser tan fun-

gible. Gröschel (2001: 241) es basa en les llengües romàniques per demostrar que el nom utilitzat en la constitució d'un estat no necessàriament coincideix amb els criteris lingüístics i arriba a la següent conclusió: «Els estudis eslaus són una disciplina sistemàtica de la lingüística i des d'aquest punt de vista no hi ha cap raó per considerar que el serbi, el croat i el bosnià siguin tres llengües separades perquè continuen sent –com sempre havien sigut– variants d'una sola llengua».

Un altre argument força freqüent per defensar que han aparegut quatre llengües noves és la creença que no és possible establir que el croat, el serbi, el bosnià i el montenegrí siguin una mateixa llengua des del punt de vista lingüístic. Aquest argument és completament fals perquè sí que existeixen criteris lingüístics sòlidament establerts per poder comprovar-ho: existeixen els criteris genètics, comunicatius, sistèmics i tipològics. Si examinem les llengües croata, sèrbia, bosniana i montenegrina amb aquests criteris, podem constatar que en tots quatre casos es tracta de sinònims, ja que totes aquestes llengües en representen una sola. Genèticament, perquè totes es basen en un sol dialecte constitutiu. Comunicativament, perquè la comprensió mútua és perfecta. Les diferències en el sistema lingüístic entre el croat, el serbi, el bosnià i el montenegrí tampoc són rellevants, sinó que es tracta clarament de variants que són comunes en moltes altres llengües estandarditzades (Pohl, 1996: 214; Buchenau, 1999: 14; Kristophson, 2000: 179; Laškova, 2001: 20).

El fet que els parlants del croat, serbi, bosnià i montenegrí s'entenguin perfectament entre ells, aparentment tampoc no representa cap obstacle per a la convicció

que es tracta de quatre llengües diferents. Hi ha qui sosté que el fet que les llengües siguin mútuament comprensibles no pot ser cap criteri per considerar que es tracta d'una sola llengua. És evident que aquest argument tampoc pot ser acceptat, perquè la comprensió mútua és directament part de la definició d'una llengua: la llengua es defineix a partir de la seva capacitat de comunicació (Abraham, 1974: 411; Lewandowski, 1990: 994-995).⁵ Si la comunicació es fonamenta en la comprensió mútua, llavors la lingüística no pot pas prescindir del criteri de la comprensió mútua sense més. Podríem dir que aquest criteri és més important que els altres, tal com assegura Ammon (1987: 324):

la comprensió mútua entre idiomes diferents és sovint proposada com a criteri bàsic per unir-los tots en una sola llengua. [...] Considero molt útil incloure la comprensió mútua com a criteri bàsic. [...] D'aquesta manera evitem les equivocacions evidents d'incloure dins d'una mateixa llengua idiomes que no poden ser compresos mútuament i també de separar idiomes comprensibles entre ells en llengües diferents.

L'altre argument, menys freqüent, és que el croat, el serbi, el bosnià i el montenegrí són llengües autònomes en sentit d'*Ausbausprache* ('llengua per desenvolupament'). Però si mirem com està definit el terme *Ausbausprache* en el diccionari de lingüística de l'editorial Metzler (Glück, 2000: 78), veurem que les llengües per desenvolupament també han de poder definir els seus límits envers les altres llengües veïnes. El diccionari diu, per exemple: «L'alemany austríac –per molt que correspongui a les característiques d'una *Aus-*

bausprache– és massa semblant a l'alemany d'Alemanya com per considerar-lo una llengua independent». I les diferències entre l'alemany d'Àustria i l'alemany d'Alemanya són sovint més notables que entre el croat, el serbi, el bosnià i el montenegrí (Pohl, 1996: 219). El croat, el serbi, el bosnià i el montenegrí –per molt que corresponguin a les característiques d'una *Ausbausprache*– han de ser considerades una única llengua. El problema neix del fet que per aquesta única llengua s'utilitzen noms diferents: llengua croata, llengua sèrbia, llengua bosniana, etc. (Raecke, 1996: 22). I si algú considera que amb el temps realment s'hi desenvoluparan llengües diferents (d'aquí a cent anys, o potser d'aquí a cinc-cents anys), això no és el reflex de la situació actual, sinó només una possible hipòtesi de la futura evolució. Voler preveure una de les possibilitats futures no pot ser de cap manera l'excusa perquè en lingüística des d'ara s'utilitzin noms diferents com si ja es tractés de llengües perfectament separades.

La situació en els territoris serbocroats s'identifica sovint amb la situació en els països escandinaus. Però aquesta comparació no és correcta: la llengua noruega i la llengua sueca no tenen com a base el mateix dialecte que el danès. En canvi la llengua estàndard de Croàcia, de Sèrbia, de Bòsnia i de Hercegovina i de Montenegro té la base en un mateix dialecte.⁶

En els últims anys s'han publicat a Zagreb uns quants diccionaris de diferències entre la llengua de Croàcia i la llengua de Sèrbia. I representa que aquestes publicacions serien la prova suficient per demostrar que es tracta de dues llengües diferents. Aquests diccionaris estan construïts amb una trampa: dins les paraules croates s'in-

clouen paraules que també existeixen en serbi sense dir-ho i, en canvi, les paraules sèrbies sovint són representades amb manlleus o bé amb arcaïsmes que ni en una ni en l'altra variant ningú utilitza (Laškova, 1996: 236). Els continguts dels diccionaris de diferències han estat criticats fins i tot a la mateixa Croàcia. Per exemple Ivo Pranjaković, professor de llengua contemporània croata a la Facultat de Lletres de Zagreb, ha criticat durament en les seves ressenyes la selecció d'exemples en aquests diccionaris. Diu que les paraules que hi figuren com a croates han estat escollides d'una manera extremadament purista. I les paraules que representa que són sèrbies o bé pertanyen a l'argot, o bé són mots regionals, o manlleus d'altres llengües cultes (Pranjaković, 1997: 112-113; vegeu també Pranjaković, 1993: 161-171 i Škiljan, 2002: 128). A més, les diferències lexicals en l'ús culte de les paraules no són suficients per parlar de llengües estàndard diferents (Kristophson, 2000: 179). D'altra banda, es pot demostrar que les diferències lexicals, morfològiques, fonètiques i ortogràfiques existeixen dins de totes les llengües una mica grans (Pohl, 1996: 211-213).

Els esforços excessivament puristes d'alguns lingüistes a Croàcia són criticats també per part dels seus col·legues croates. Vladimir Anić, en una entrevista amb el títol «Voleu parlar com un idiota?», descriu la diferència entre el croat *imaginari*, com l'anomena ell, i el croat de debò: «A casa nostra existeix una variant de la nostra llengua gairebé idiota, del tot artificial, que va ser creada en uns quants despatxos. Aquests especialistes s'entrenen per inventar-se les seves pròpies regles, que estan en contradicció amb tot el que s'ha dit fins ara en la disciplina sobre les qüestions lingüístiques

concretes. Ens forcen a utilitzar una llengua que és completament irreal» (Ressel, 2000: 233).

Fa anys que apareixen diccionaris, gramàtiques i manuals d'ortografia que tenen en el títol només la referència a la llengua croata, o només a la llengua sèrbia, o només a la llengua bosniana, o només la llengua montenegrina. Però els títols dels llibres tampoc no són cap prova. Cal mirar-ne els continguts. I com que el contingut en totes aquestes quatre variants no ha canviat, o ha canviat ben poc, les referències dins dels títols no són suficients per suggerir que aquestes llengües realment siguin diferents.

S'ha proposat, per exemple, que el terme *serbocroat* sigui substituït per les denominacions separades amb una barra inclinada: la llengua croata/sèrbia/bosniana. Ens trobaríem amb uns quants problemes, aquí. Escriure-ho amb les barres inclinades voldria dir que ho podem interpretar de manera lliure: uns comprendrien que es tracta de llengües diferents, com per exemple, alemany/llatí, els altres entendrien que estem davant de sinònims. L'altra raó contra aquesta proposta és que els altres glotònims tampoc no s'escriuen mai amb barres inclinades, mentre que sí que existeixen altres compostos, com serbocroat, per exemple, indoeuropeu, indogermànic, sinotibetà, manxú-tungús. Dir que el terme *serbocroat* no és apropiat perquè no conté la menció explícita de les variants bosniana i montenegrina pot ser refusat amb els glotònims que acabo de citar. També els altres termes contenen només dues entitats d'una àrea geogràfica molt més amplia. Si partim del model de la formació habitual de glotònims, llavors podem mantenir també l'ús del terme *serbocroat*. I finalment, la tercera raó per mantenir-lo, i no canviar-lo pels

noms separats per barres inclinades, és que es tracta d'un terme que s'utilitza en els estudis eslaus des de fa cent cinquanta anys.⁷

Hi ha també un altre argument que sosté que el terme *serbocroat* pot mantenir-se per parlar del diastema, però no com a nom d'una llengua estàndard. En canvi, si sabem com es defineix una llengua estàndard en els diccionaris de la lingüística, llavors arribem a una conclusió completament diferent. En les definicions, la característica principal d'un estàndard és la seva capacitat d'incloure diferents regions, una gran codificació i l'oposició amb els dialectes o sociolectes (Lewandowski, 1990: 1096; Stammerjohann, 1975: 461). El terme *serbocroat* té totes aquestes característiques i per això es tracta d'una llengua estàndard sense cap mena de dubte. La proposta que el terme *serbocroat* s'utilitzi a partir d'ara només per indicar el diastema no es pot sostenir des del punt de vista lingüístic perquè totes les llengües eslaves del sud juntes formen un continuïum dialectal (Alexander, 2000: 4). No podem, doncs, parlar del diastema *serbocroat*, sinó només d'un diastema de les llengües sud-eslaves, i això inclou també els dialectes que es parlen tant a Eslovènia com a Macedònia o Bulgària.

Estretament relacionada amb l'anterior convicció, hi ha també la creença que el *serbocroat* només pot descriure la llengua com un sistema lingüístic i no pas com una llengua estàndard. És a dir, que això significaria que l'estàndard s'ha de separar completament del concepte de llengua en el sentit de sistema lingüístic, de manera que el croat, el serbi, el bosnià i el montenegrí serien llengües estàndards diferents, però al mateix temps representarien un sol sistema lingüístic compartit. Aquest argument és incorrecte des del punt de vista científic

per nombroses raons. Primer: un estàndard és sempre alhora una llengua i un sistema lingüístic. L'estàndard no es defineix com una oposició amb el sistema lingüístic, sinó en oposició amb els dialectes i els sociolectes. La llengua *serbocroat* és des dels inicis –fa cent cinquanta anys– una llengua estàndard definida com a policèntrica perquè el seu caràcter és supraregional. Aquest estàndard es distingeix alhora clarament dels dialectes i va ser codificat d'una manera intensa (en les gramàtiques i diccionaris del segle XIX). En aquest sentit res no ha canviat tampoc avui. Podem fins i tot considerar que la llengua *serbocroat* està avui encara més intensament estandarditzada, ja que s'ha estat forjant en l'ús culte i literari durant cent cinquanta anys. El terme llengua búlgara també es refereix a l'estàndard; i quan no parlem d'un estàndard, sinó d'un dialecte, llavors cal afegir aquesta paraula i anomenar el dialecte. Es pot dir el mateix sobre l'eslovè i altres llengües. No tenim cap argument des del punt de vista de la lingüística per canviar la praxis establerta només en cas de la llengua *serbocroat*. Els títols dels diccionaris i gramàtiques de la llengua alemanya, anglesa o francesa diuen només llengua alemanya, anglesa o francesa. Aquests diccionaris i gramàtiques descriuen l'estàndard encara que aquesta paraula no aparegui específicament al títol. Es tracta d'un aclariment superflu, ja que el terme *llengua* en el seu sentit neutral significa 'llengua estàndard'.

I si malgrat tots els arguments que hem analitzat poguéssim definir la llengua estàndard de la manera abans esmentada, no entenc per què hauríem de considerar que una llengua quasi estàndard hauria de ser més important en sentit lingüístic. Em sembla que tot plegat és una mena de

recerca de la fórmula màgica per trobar el compromís entre la política i la lingüística. El compromís és impossible perquè per un costat els arguments no poden ser considerats lingüísticament sòlids i per un altre, aquests mateixos arguments tampoc satisfan del tot la política.

Quan cal demostrar que el serbocroat no és una sola llengua, llavors és molt freqüent també l'ús d'arguments sociolingüístics. I aquí també podem dir que des de punt de vista de la sociolingüística no podem parlar d'unes quantes llengües distintes. La utilització de termes bàsics de la sociolingüística com són *Ausbausprache* o llengua estàndard demostraria el mateix que aquest article i és que el croat, el serbi, el bosnià i el montenegrí són una mateixa llengua. I fins tot en el cas que la perspectiva de la sociolingüística donés altres resultats, tampoc voldria dir que la lingüística sistèmica, jeràrquicament superior, hagués de renunciar als seus criteris i adaptar-se als criteris de la lingüística aplicada.

Per concloure: la llengua serbocroat és també avui una sola llengua, una llengua estàndard policèntrica. La llengua estàndard policèntrica està definida en el diccionari de termes lingüístics de l'editorial Metzler (Glück, 2000: 472) de la següent manera:

Es tracta d'una llengua que pot tenir diferents variants d'estàndard nacionals que en alguns punts divergeixen, però no pas prou per poder constituir llengües distintes, com per exemple l'anglès (britànic, americà, australià, etc.), que constitueixen la llengua estàndard anglesa), l'alemany (l'estàndard alemany, austríac, suís de la llengua alemanya), portuguès (l'estàndard portuguès i el brasiler).

En el volum dedicat a les llengües policèntriques (Clyne, 1992) es descriuen com a tals la llengua francesa, anglesa, alemanya, portuguesa, serbocroat, espanyola, i també l'hindú i el coreà. És a dir, que la llengua serbocroat no és l'única llengua policèntrica (Kristophson, 2000: 185). En la introducció a l'esmentat volum (Clyne, 1992: 1-2) s'explica el concepte d'una llengua policèntrica: la seva característica és que es parla en estats diferents i que té més d'un centre. Cada centre desenvolupa la seva pròpia variant nacional amb les seves pròpies normes de codificació distingibles. Tot això és aplicable a la llengua serbocroat: fa dècades, aquesta llengua era atípica per a una llengua policèntrica perquè s'utilitzava dins d'un mateix estat; després de la desaparició de la República Socialista Federativa de Iugoslàvia, el serbocroat ha esdevingut una llengua policèntrica típica que es fa servir en un bon nombre d'estats diferents.

Traducció de Simona Škrabec

BIBLIOGRAFIA

- ABRAHAM, W. (1974) (ed): *Terminologie zur neueren Linguistik*, Tübingen.
- ALEXANDER, R. (2000): *In Honor of Diversity: The Linguistic Resources of the Balkans*, Columbus.
- AMMON, U. (1987): «Language. Variety/Standard Variety. Dialect», a U. Ammon, N. Dittmar, K. Mattheier (eds.): *Sociolinguistics: An International Handbook of the Science of Language and Society*, Berlín / Nova York, pp. 316-334.
- BROZOVIĆ, D. (1992): «Serbo-Croatian as a pluricentric Language», a M. Clyne (ed.):

- Pluricentric Languages. Differing Norms in Different Nations*, pp. 347-380.
- (2001): «Lingvistički nazivi na srednje južnoslavenskom području», a S. Monnesland (ed.): *Jezik i demokratizacija*, Sarajevo, pp. 25-32.
- BUCHENAU, K. (1999): «Wörter mit *h* haben eine Seele», *Die Tageszeitung* [Berlín], 17 de novembre, p. 14.
- CLYNE, M. (1992) (ed.): *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*, Berlín / Nova York.
- DIXON, R. (1997): *The rise and fall of languages*, Cambridge.
- GLÜCK, H. (2000) (ed.): *Metzler Lexikon Sprache*, Stuttgart, Weimar, 2a ed.
- GRÖSCHEL, B. (2001): «Bosnisch oder Bosniakisch? Zur glottonymischen sprachpolitischen und sprachen rechtlichen Fragmentierung des Serbokroatischen», a U. H. Waßner (ed.): *Lingua et linguae: Festschrift für Clemens-Peter Herbermann zum 60. Geburtstag*, Aachen, pp. 159-188.
- HINRICHS, U. (1997): «Südslavische Sprachen Wissenschaft und Südosteuropa-Linguistik», *Zeitschrift für Balkanologie*, 33, 1, pp. 9-25.
- KODRIĆ, S. (1995): *Relativna rečenica*, Zagreb. [Trad. alem. *Der Relativsatz im Serbokroatischen*. Munic, 1999].
- (1997): *Serbo-Croatian*, Munic.
- (1999): «Rezension zu V. Anić. Jezik i sloboda», *Die Welt der Slaven* 44, 2, pp. 387-390.
- (2000): «Rezension zu I. Pranjakovič. Jezikoslovna sporenja». *Zeitschrift für Balkanologie* 36, 2, pp. 233-238.
- (2001a): «Naziv jezika iz znanosti gledan», *Republika* 57, 1-2, pp. 236-243.
- (2001b): «Naziv jezika iz 21. stoljeća gledan» (odgovor M. Grčeviću), *Republika* 57, 9-10, pp. 193-201.
- (2002a): «Komentar diskusije o nazivu jezika» (odgovor L. Auburgeru i V. Grubišću), *Republika* 58, 3-4, pp. 237-253.
- (2002b): *Riječi na granici punoznačnosti*, Zagreb. [Trad. alem. *Wörter im Grenzbereich von Lexikon und Grammatik im Serbokroatischen*. Munic, 2001].
- (2002c): «Nova gramatika: L. Laškova, *Srbohrvatska gramatika*», *Republika* 58, 7-9, pp. 259-262.
- (2003a): «Pogled unazad, pogled unaprijed» (odgovor S. Damjanoviću i M. Grčeviću), *Republika* 59, 1-2, pp. 150-187.
- (2003b): «Vlast nad jezikom» (uz knjigu S. Babića, *Hrvatska jezikovna prenja*), *Književna republika* 5-6, pp. 161-171.
- (2003c): «Demagogija umjesto znanosti» (odgovor D. Brozoviću), *Književna republika* 7-8, pp. 176-202.
- (2003d): «Jezik i nacionalizam» (uz knjigu R. Bugarskog, *Nova lica jezika*), *Književna republika* 9-10, pp. 225-228.
- KRISTOPHSON, J. (2000): «Vom Widersinn der Dialektologie: Gedanken zum Shtokavischem», *Zeitschrift für Balkanologie* 36, 2, pp. 178-186.
- KUNZMANN-MÜLLER, B. (1994): *Grammatikhandbuch des Kroatischen und Serbischen*, Frankfurt am Main.
- LAŠKOVA, L. (1996): «On the Phenomenon of Slavic Languages in the Balkans», *Linguistique Balkanique* 38, 3, pp. 231-237.
- LEHFELDT, W. (2000): «Rezension zu L. Auburger, *Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus*», *Zeitschrift für Slavische Philologie* 59, 1, pp. 216-226.
- LEWANDOWSKI, T. (1990): *Linguistisches Wörterbuch*. Heidelberg, Wiesbaden, 5a ed.
- OKUKA, M. (1998): *Eine Sprache – viele Erben: Sprachpolitik als Nationalisierungselement in Ex-Jugoslawien*, Klagenfurt.

- POHL, H.-D. (1993): «Die serbokroatische Schriftsprache. Ein Rückblick», *Die slawischen Sprachen* 33, pp. 67-79.
- (1996): «Serbokroatisch – Rückblick und Ausblick», a I. Ohnheiser (ed.): *Wechselbeziehungen zwischen slawischen Sprachen, Literaturen und Kulturen in Vergangenheit und Gegenwart*, Innsbruck, pp. 205-219.
- PRANJAKOVIĆ, I. (1993): *Kronika hrvatskog jezikoslovlja*, Zagreb.
- (1997): *Jezikoslovna sporenja*, Zagreb.
- RAECKE, P. (1996): «Zum Problem einer “bosnischen Sprache”», *Bulletin der deutschen Slavistik* 2, pp. 19-22.
- REHDER, P. (1991): *Einführung in die slawischen Sprachen*, Darmstadt, 2a ed.
- RESSEL, G. (2000): «Zur sprachlichen Situation in alten und neuen Jugoslawien», a B. Panzer (ed.): *Die sprachliche Situation in der Slavia zehn Jahre nach der Wende*, Frankfurt am Main, pp. 225-241.
- STAMMERJOHANN, H. (1975) (ed.): *Handbuch der Linguistik: Allgemeine und angewandte Sprachwissenschaft*, Munic.
- ŠIPKA, M. (2001): *Standardni jezik i nacionalni odnosi u Bosni i Hercegovini (1850-2000): Dokumenti*, Sarajevo.
- (2003): «Jezik Bošnjaka, Hrvata, Srba i Crnogoraca – problemi klasifikacije i nominacije idioma», a G. Neweklowky (ed.): *Aktuelle Fragen der Sprache der Bosniaken, Kroaten, Serben und Montenegrinern*, Viena.
- ŠKILJAN, S. (2002): «Differential dictionaries: their motivations and goals», a R. Lučić (ed.): *Lexical Norm and National Language*, Munic, pp. 126-133.
- THOMAS, P.-L. (1994) : «Serbo-croate, serbe, croate..., bosniaque, monténégrin : Une, deux..., trois, quatre langues?», *Revue des études slaves* 66, 1, pp. 237-259.
- (1998) : «Fonction communicative et fonction symbolique de la langue sur l'exemple du serbo-croate: bosniaque, croate, serbe», *Revue des études slaves* 70, 1, pp. 27-37.
- (1999) : «Frontières linguistiques, frontières politiques», *Histoire épistémologie langage* 21, 1, pp. 63-82.
- (2001) : «Compte rendu du livre de M. Kačić, Le Croate et le Serbe: illusions et falsifications», *Revue des études slaves* 71, 2-3, pp. 564-571.

* La primera versió d'aquest text va ser la ponència en alemany *Serbokroatisch vs. Kroatisch, Serbisch, Bosnisch, Montenegrinisch* amb la qual l'autora va defensar la seva habilitació a la universitat de Münster el 7 de gener de 2002 (*Bulletin der Deutschen Slavistik* 8, 2002: 61-62). La traducció parteix de l'article francès amb el títol *Le serbo-croate aujourd'hui: entre aspirations politiques et faits linguistiques*, publicat a *Revue d'Études Slaves* LXXV/1, 2004: 31-43. Per a la traducció, he tingut en compte també la versió eslovena de *Slavistična revija* 51/3, juliol-setembre 2003: 355-364. Una versió més llarga del mateix assaig «Pro und kontra: Serbokroatisch heute» es troba disponible també en el compendi Ch. Sappok (ed.), *Slavistische Linguistic*, Munic, 2003. (N. de la t.)

1. La distinció es basa en la diferència que existeix en el pronom interrogatiu «Què?». Depenent de les zones geogràfiques, aquesta paraula pot ser «Što?», «Kaj?» o «Ča?», d'aquí els noms dels dialectes. (N. de la t.)
2. Slavonija, amb ciutats com Vukovar i Osijek, no s'ha de confondre amb Eslovènia. (N. de la t.)

3. Aquí és pertinent la següent observació: sempre són els serbis als quals se'ls retreu l'unitarisme lingüístic. I amb això s'oblida sistemàticament que el pas més decisiu cap a la unificació lingüística el van fer precisament els lingüistes de Zagreb quan van renunciar al seu dialecte kajkavià i van començar a utilitzar l'štokavià, encara que l'štokavià a la ciutat de Zagreb i els voltants no s'havia utilitzat mai. Per tenir més arguments contra un suposat unitarisme lingüístic serbi exacerbats vegeu també Kodrić (1995: 319-320; 2002a: 246-248).
4. Pel que fa a la denominació *bosnià* o *bošnjakià*, vegeu Kodrić (2002a: 240).
5. Aleksandr (2000: 2-3) sosté en el capítol «La llengua i el dialecte» que el terme «llengua» es refereix habitualment a una llengua estàndard: «allà on existeix una llengua escrita, el terme "llengua" en el seu ús neutral significa la llengua estàndard. [...] Habitualment el terme "dialecte", a diferència de llengua, significa una forma esbiaixada o subordinada. És a dir que el dialecte són aquelles formes de la llengua que es diferencien de la llengua estàndard».
6. És aquí on la situació del serbocroat difereix de les relacions entre el búlgar i el macedoni, el txec i l'eslovac, el rus i el bielorús.
7. L'observació de Brozovičeva (2001: 26) segons la qual la llengua serbocroata no és el terme adequat perquè significaria directament «el croat parlat a la manera dels serbis» és ridícula. Si aquest terme durant els últims cent-cinquanta anys no havia provocat cap confusió, no el podem considerar interpretable i ambigu només perquè algú s'esforça a convertir-lo en dubtós. A ningú se li acudiria d'interpretar el concepte *indoeuropeu* com «europeu a la manera de la Índia». Per més explicacions sobre la proposta de Brozovičeva d'implementar els termes com el «neoštokavià» o bé l'«eslau meridional del sud» vegeu Kodrić (2001a: 239-240; 2001b: 195-196; 2002b) i Šipka (2003).

Col·lecció Assaig

27. *L'ofici de raonar. Societat, economia, política, valencianisme. Articles de premsa, 1997-2010*
VICENT SOLER
28. *Assumptes pendents. Set qüestions filosòfiques d'avui*
ANTONI DEFEZ
29. *Un somni europeu. Història intel·lectual de la Literatura Comparada*
ANTONI MARTÍ MONTERDE
30. *Del nord i del sud. Diari d'un professor d'economia*
JOSEP M. JORDAN
31. *Valencianisme, l'aportació positiva. Cultura i política al País Valencià (1962-2012)*
FRANCESC VIADEL
32. *Incitacions*
ENRIC SÒRIA
33. *A manera de tascó. Notes sobre literatura*
VICENT ALONSO
34. *La invenció de l'espai. Ciutat i viatge*
ENRIC BOU
35. *Mentre parlem*
ENRIC SÒRIA
36. *Vista parcial*
TOBIES GRIMALTOS
37. *La desconexió valenciana*
TONI MOLLÀ
38. *Constel·lacions postmodernes*
ENRIC BALAGUER
39. *El far de Løndstrup*
ANTONI MARTÍ MONTERDE
40. *La gran depuració*
FRANCESC VIADEL